

О. В. Бабенко, О. Р. Журба,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ У РАННІЙ ЛІРИЦІ М. І. ЦВЕТАЄВОЇ

У статті розглянуто особливості ранньої творчості М. І. Цветаєвої, проаналізовано проблематику синтезу мистецтв, описано музичні асоціації.

Ключові слова: рання лірика, синтез мистецтв, музичні асоціації.

В статье рассматриваются особенности раннего творчества М. И. Цветаевой, проанализирована проблематика синтеза искусств, описаны музыкальные ассоциации.

Ключевые слова: ранняя лирика, синтез искусств, музыкальные ассоциации.

The article focuses on the features of early lyric poetry by M. I. Tsvetayeva. Issues of synthesis of arts are analysed, musical associations are described.

Keywords: early lyric poetry, synthesis of arts, musical associations.

М. І. Цветаєва по праву вважається однією з найвидатніших поетес Срібного століття. Її творчість залишається об'єктом пильної уваги і предметом ґрунтовного вивчення відомими вітчизняними та зарубіжними дослідниками.

Проблематика синтезу мистецтв і символістських традицій в літературній спадщині автора представляє великий інтерес для сучасних дослідників.

Жанрова природа її творів була висвітлена в наукових дослідженнях А. Саакянц, А. Павловського, І. Кудрової, М. Белкіної, Л. Зубової, М. Мейкіна і багатьох інших літературознавців, лінгвістів, мистецтвознавців.

Мета нашого дослідження – розглянути єдність ранньої лірики М. І. Цветаєвої з музичним мистецтвом.

Музичні та живописні фарби культури поетеса увібрала з дитинства завдяки блискучому вихованню в родині талановитої піаністки польсько-німецького походження Марії Олександрівни Мейн та Івана Володимировича Цветаєва, професора Московського університету, відомого філолога і мистецтвознавця, засновника Музею витончених мистецтв у Москві.

Такі музичні терміни як тональність, тембр, ритм, поліфонія в творах М. Цветаєвої знаходять майже прямий сенс.

Про збірку «Розлука» Андрій Білий писав в 1922 році: «... Пишу – и спрашиваю себя, не переоцениваю ли я свое впечатление? Не приснилась ли мне Мелодия? И – нет, нет; я с большой скукою развертываю все новые книги стихов» [4].

К. Д. Бальмонт, звертаючись до поетеси, говорив: «Ты требуешь от стихов того, что может дать – только музыка» [4].

Сама М. Цветаєва в статті «Поет про критику» висловлює наступну думку: «Стих только тогда убедителен, когда проверен математической (или музыкальной, что то же) формулой. Проверять буду не я» [1, с. 677].

Музичні паралелі в поезії М. Цветаєвої цілком природні. У своєму листі до французького поета Шарля Вільдраку вона висловлює своє бачення: «Я пишу, чтобы добраться до сути, выявить суть; вот основное, что могу сказать о своем ремесле. И тут нет места звуку вне слова, слову вне смысла; тут – триединство» [3, с. 212].

Семантика ритму, звуку – постійний фон авторефлексії М. Цветаєвої.

Поетеса бачила необхідність у тому, щоб читач одночасно був і слухачем, і інтерпретатором мелодики її творів.

Так, в дзвонярській різноголосиці М. Цветаєвої бачилося щось доленосне: золотоголаві церкви, своє народження, народження дитини.

В колокольный я, во червонный день

Иоанна родилась Богослова.

Дом – пряник, а вокруг плетень

И церковки златоголовые... [6].

Звуки дзвонів у вірші, присвяченому Аріадні (першій доньці М. Цветаєвої), створюють особливу урочистість і значущість події.

Девочка! – Царица бала,

Или схимница, – Бог весть!

– Сколько времени? – Светало.

Кто-то мне ответил: – Шесть.

Чтобы тихая в печали,

Чтобы нежная росла, –

Девочку мою встречали

Ранние колокола [6].

Особливу витонченість і вишуканість поезії Марини Цветаєвої надає образ мандоліни:

В огромном липовом саду

Невинном и старинном –

Я с мандолиною иду,

В наряде очень длинном,

Вдыхая теплый запах нив
И зреющей малины,
Едва придерживая гриф
Старинной мандолины,
Пробором кудри разделив...
Тугого шелка шорох,
Глубоко вырезанный лиф
И юбка в пышных сборах... [6].

Через творчість М. Цветаєвої, поетеси і прозаїка, майстерно пронизана голосом скрипки і переливами віолончелі.

У 1919 році авторка пише про свій твір: «В «Приключении» я, ввиду неязящества позы и громоздкости предмета, чуть было не заменила виолончель – скрипкой, но... в жизни была виолончель! И, укротив себя, не раскаялась: виолончель больше душа, чем скрипка, виолончель наисовершеннейшее воплощение души, за виолончелью мы забываем вид и позу, слушаая – не глядят» [7].

У контрастних поєднаннях звуків, слів, потаємних смислів, з яких складаються її вірші, проявляється магія пера. В такій єдності протилежностей виникають як стилістичні, так і звукові полюси її поезії – від органу до гітари. Так, ще в юності, у вірші «Не треба її окликати» вона готова була «за всіх страждати під звук органу», а згодом і зовсім ототожнювала свій голос з органною лавою:

Не надо её окликать:
Ей оклик – что охлест. Ей зов
Твой – раною по рукоять.
До самых органных низов.
Встревожена – творческий страх
Вторжения – бойся, с высот –
Все крепости на пропасть! –
Пожалуй – органом вспоет.
А справишься? Сталь и базальт –
Гора, но лавиной в лазурь
На твой серафический альт
Вспоет – полногласием бурь.
И сбудется! – Бойся! – Из ста
На сотый срываются... Чу!
На оклик гортанный певца
Органною бурей мщу [6].

Марина Цветаєва ріднить себе і з одвічним супутником російської поезії – гітарою, тим самим вказуючи на зв'язок своєї поезії з традиціями російського романсу:

Та ж молодость, и те же дыры,
И те же ночи у костра...
Моя божественная лира
С твоей гитарою – сестра.
Нам дар один на долю выпал:
Кружить по душам, как метель. –
Грабительница душ! – Сей титул
И мне опущен в колыбель [6]

Гітарні звуки, чутні в її віршах, асоціюються з образами циганської вольниці.

Образ улесливої флейти досягає найбільшої антитези пізніше в «Щуролові», де опозиція «флейта – здоровий глузд» є лише образним «прикриттям» протистояння духовності і бездуховності, мистецтва і простодушності, особистості і стадності, таємної свободи і «світу вимірів», в якому М. Цветаєва ніколи не могла знайти собі місця.

Марина Цветаєва, будучи поетом Срібного століття, надавала великого значення синтезу своїх творів з музичним мистецтвом, безустанно доводячи важливість звуків у поезії. Її ранні вірші співзвучні структурі романсу, народної і ліричної пісні. У своїх творах вона віртуозно використовує прийоми фоностилістики. Однак звукова гра в її поезії завжди супроводжується семантичною значимістю, виразністю ритміко-інтонаційного ладу.

Перспективи подальшого дослідження та апробації теми ми бачимо в оновленні та переосмисленні шкільних і вузівських програм із зарубіжної літератури та визначенні у них місця і ролі творчості М. І. Цветаєвої.

Література:

1. Иванов В. В. Избранные труды по семиотике и истории культуры. Т. 3: Сравнительное литературоведение. Всемирная литература. Стихование/Ин-т мировой культуры МГУ / В. В. Иванов – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 816 с., ил.
2. Иванова-Лукьянова Г. Н. Ритмика стихов М. Цветаевой Альманах «Академические тетради», Выпуск тринадцатый. Единая интология / Г. Н. Иванова-Лукьянова [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.independent-academy.net/science/tetradi/13/index.html>
3. Маслова В. А. Поэт и культура: концептосфера Марины Цветаевой [Электронный ресурс] учеб. Пособие / В. А. Маслова. – 2 изд. стер. – М. : ФЛИНТА, 2012. – 256 с.

4. Наследие Марины Цветаевой, Пленный дух (Моя встреча с Андреем Белым) [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.tsvetaeva.com/prose/pr_plenyj_duh.php
5. Шевеленко И. Д. Литературный путь Цветаевой: Идеология – поэтика – идентичность автора в контексте эпохи / И. Д. Шевеленко – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 464 с.
6. Цветаева М. И. Полное собрание стихотворений/ М. И. Цветаева – М. : Эксмо, 2006 [Электронный ресурс] – режим доступа: http://royallib.ru/read/tsvetaeva_marina/polnoe_sobranie_stihotvoreniy.html#0 Марина Цветаева и музыка [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://sites.google.com/site/gimlilisova/naucno-pedagogiceskaadeatelnost/marina-cvetaeva-i-muzyka><http://www.independent-academy.net/science/tetradi/13/ivanova.html>